

A környezettanulmány – 1. rész

Előző két – a Detektor Plusz 2011. októberi és 2012. májusi számában megjelent – cikkemben részletesen foglalkoztam a nyomozáshoz szükséges kriminalisztikai gondolkodásmód kialakulásával, és annak gyakorlati alkalmazásával. Mostani cikkemben a sikeres magánnyomozás másik fontos előfeltételéről, az operatív gondolkodásról, az operativitásról oszتانék meg néhány gondolatot. Az „operatív” szót itt természetesen a rendőri, illetve titkosszolgálati bűnüldözés által használatos szakmai kifejezésként használom, melynek jelentése: titkos műveleti. A titkos műveletek közül a magánnyomozók két munkamódszert alkalmaznak leggyakrabban az adatgyűjtés során: az operatív figyelést és a környezettanulmányt. Az operatív figyelés, vagy titkos megfigyelés igazi csapatmunka, speciális szakértelmet és többéves gyakorlatot igénylő közvetlen, konspirált adatgyűjtési módszer. Személyek, események, helyszínek és tárgyak folyamatos vizuális figyelemmel kísérését jelenti, az adott ügy szempontjából releváns történések fotó-, illetve video-dokumentálásával. Ezzel a munkamódszerrel most nem foglalkozunk. Mielőtt azonban rátérnék a másikra, a titkos környezettanulmány készítésének módszertanára, utazzunk vissza a történelemben vagy kétszáz esztendői, mert bizony ez a munkamódszer ilyen hosszú múltra tekint vissza.

Varga István és Udvari Kerstin: **A környezettanulmány, avagy a magánszféra sérthetlenségének dilemmái** című, kiváló tanulmányában¹ történeti áttekintést ad erről a módszerről. Tanulmányuk elején a Magyar Értelmező Kéziszótárra hivatkoznak, mely szerint a környezettanulmány személyek életkörülményeinek tanulmányozása, illetve az erről készített írásmű. Az életkörülmények pedig valakinek az életét meghatározó, illetve jellemző körülmények összességét takarja. Majd rátérve a gyökerekre, azzal folytatják, hogy a környezettanulmányozás, mint munkamódszer megjelenése a szociálpolitika korai, szegénypolitikai szakaszára tehető. A XIX. század elején a szegénygondozás illetve segélyezés kialakulása során merült fel először, hogy meg kell vizsgálni az egyén életkörülményeit. A környezettanulmányozás rendszerét **Thomas Chalmers** (1780–1847) skót teológus, hitész, matematikus és a skót szabad presbiteri egyház alapítója találta ki, aki 1814-től a skóciai glasgow-i szegénygondozási körzetben szervezte újjá a szegények segélyezését. Társadalmi aktivistái segítségével minden egyes segélykérését megvizsgálta, mindenképp megvizsgálta a kérelmező életviszonyait. Ez a gyakorlat később széles körben terjedt el Európában, Németországban elberfeldi rendszerként vált ismertté. Magyarországon pedig az elberfeldi rendszerhez hasonló szegénygondozási forma terjedt el. De a szegénygondozáson kívül a fiatalok pártfogó felügyelői is készítettek környezettanulmányokat, már egy az 1908. évi XXXVI.

törvénycikkhez kapcsolódó Magyar Királyi igazságügy-miniszteri rendelet alapján.

■ A környezettanulmány készítése hazánkban ma már egy tucat törvényben – mint például: a szociális igazgatásról és szociális ellátásokról szóló 1993. évi III. törvényben, a gyermekek védelméről és a gyámügyi igazgatásról szóló 1997. évi XXXI. törvényben, a polgári perrendtartásról szóló 1952. évi III. törvényben, a büntetőeljárásról szóló 1998. évi XIX. törvényben –, több mint hatvan kormány- és miniszteri rendeletben, illetve utasításban is szerepel. A büntetőeljárásról szóló törvényben a fiatalokkal szemben folytatott büntetőeljárásban a bizonyítási eszközöknél kerül említésre a környezettanulmány:

453. § (2) A fiatalok életkorát közokirattal kell bizonyítani. Be kell szerezni a környezettanulmányt, amely tartalmazza a fiatalokról a közoktatásról szóló törvény felhatalmázása alapján az intézmény által nyilvántartott és kezelt adatokat, vagy a munkahely által adott tájékoztatást. A környezettanulmányt a pártfogó felügyelő készíti el. A környezettanulmány elkészítéséhez a pártfogó a rendőrség közreműködését igénybe veheti.

462. § (2) A környezettanulmányt a tárgyaláson ismertetni kell.

■ A Pártfogó Felügyelői Szolgálat tevékenységéről, valamint ehhez kapcsolódóan egyes igazságügy-miniszteri rendeletek módosításáról szóló 17/2003. (VI. 24.) IM rendelet a fiatalokkal kapcsolatos környezettanulmány és pártfogó felügyelői vélemény elkészítésének külön szabályait is meghatározza. Ez a környezettanulmány – a pártfogó felügyelői véleményhez hasonlóan – a büntetőeljáráshoz, továbbá a szabadságvesztés büntetés végrehajtásához kapcsolódik:

8. § (1) Ha a nyomozó hatóság, az ügyész vagy a bíróság környezettanulmány beszerzését rendel el, azt a terhelt lakóhelye (tartózkodási helye) szerint illetékes fővárosi, megyei igazságügyi szolgálat pártfogó felügyelője készíti el.

(2) A környezettanulmányban a pártfogó felügyelő a terhelt életviszonyaira és életvitelére meghatározó módon jellemző tényeket és körülményeket ... írja le.

(3) Ha a terhelt lakóhelyének (tartózkodási helyének) megtekintése akadályba ütközik, illetve a környezettanulmány elkészítéséhez meghallgandó személy az együttműködést megtagadja, a környezettanulmányban erre is ki kell térni. A környezettanulmány elkészítésének esetleges egyéb módszereit a környezettanulmányban le kell írni.

9. § (1) Fiatalkorú ügyében a környezettanulmány és a pártfogó felügyelői vélemény elkészítésekor a fiatalkorúval együtt élő szülőt, ennek hiányában a gyámat, illetve a gondozót is meg kell hallgatni.

(2) A környezettanulmány és a pártfogó felügyelői vélemény elkészítéséhez a pártfogó felügyelő szükség szerint tájékozik a fiatalok a) családjánál, törvényes képviselőjénél, b) lakóhelye szerint illetékes gyermekjóléti szolgálatnál, a területi gyermekvédelmi szakszolgálatnál a fiatalok jelenlegi, esetleges korábbi gondozásának, gyermekvédelmi gondoskodásban részesítésének tapasztalatairól.

Persze a szegénygondozásban illetve segélyezésben, valamint a citált jogszabályokban a környezettanulmány készítése kifejezetten nyílt munkamódszerrel történik, akárcsak a gyámhatóság által például a gyermekelhelyezés ügyében készült környezettanulmány is. Nyílt adatgyűjtésről akkor beszélünk, ha a környezettanulmány készítője – esetünkben a nyomozó – eljárása során nem titkolja kilétét és az információgyűjtés célját sem, tehát ennél a munkamódszernél közömbös, hogy a környezettanulmány célszemélye esetleg tudomást szerez az adatgyűjtés tényéről.

■ A továbbiakban bennünket a környezettanulmányozás, röviden kátézás, mint operatív módszer érdekel, melynek alapvetően két taktikai kivitelezése ismeretes. Az egyik a **leplezett adatgyűjtési taktika**, amit azért alkalmazunk, hogy a célszemély előtt ne legyen világos eljárásunk valódi célja, vagy, hogy ki, és főleg kinek a megbízásából végzi az adatgyűjtést. Ebből adódóan a leplezett informálódásnak – amelyet a kriminalisztikai szakirodalom **puhatólásnak** is nevez – két taktikai módszere van: **1)** az egyiknél a magánnyomozó a kilétét leplezi, vagyis másnak adva ki magát érdeklődik a ténylegesen megszerzendő adatokról (a titkosszolgálatnál mimikrinek is hívják²), **2)** a másik taktikai fogásnál pedig az adatgyűjtés valóságos célját kell leplezni.

■ Ezzel szemben a **titkos adatgyűjtési takti-**

¹ A tanulmány az **Esély** társadalom- és szociálpolitikai folyóirat 2008/3. számában jelent meg.

ka lényege az, hogy a célszemély és az esetek többségében az adatszolgáltató sem szerzhet tudomást a megbízó, illetve a nyomozó kilétéről, ebből adódóan az információszerzés céljáról, sőt magáról az adatgyűjtés tényéről sem. Ez már valódi titkosszolgálati tevékenység („sötét hírszerzésként” is emlegetik), amelyet a világ titkosszolgálati vagy beszerzett ügynökeik révén, vagy operatív tisztjeikkel hajtanak végre. Csak hogy a legjobb szolgálatok dokumentumaiból idézzünk, Vasziliij Mitrohin a **KGB Lexikonban**³ a környezettanulmányozó, vagy ún. háttérellenőr-ügynökökről (agent-usztanovcsik) ezt a meghatározást adja: a különféle lakáshivatalok személyzete, a házmesterek, közös képviselők, a postai dolgozók és házi orvosok közül kerültek kiválasztásra és beszerzésre. Azaz bizonyos személyek családi, munkahelyi hátterét, életkörülményeit ellenőrző ügynökök által vég-

zett tevékenység volt ez. Amíg az egykori Szovjetunióban ezt a munkát kizárólag ügynökök folytatták, addig a magyar titkos környezettanulmányozó tevékenységet csak az erre a célra kiképzett operatív tiszték végezheték, illetve végezhetik ma is a Nemzetbiztonsági Szakszolgálatnál.

■ Elérkeztünk ahhoz a ponthoz, ahol meg kell adnunk a környezettanulmány szakmai definícióját, s ez alatt nemcsak az operatív titkosszolgálati, illetve rendőrszakmai, hanem a magánnyomozói hivatás általi meghatározást is értjük. Nos, a környezettanulmány speciális szakértelmet, pszichológiai rátermettséget és tapasztalatot igénylő leplezett vagy titkos adatgyűjtési módszer, operatív meghallgatások sorozata, amelynek célja a magánszemélyek: ▶ életmódjának, életvitelének, hobbjának illetve szenvedélyeinek, ▶ munkahelyi és családi körülményeinek, ▶ anyagi, illetve egzisztenciális helyzetének, ▶ kvalitásának és jellembeli tulajdonságainak, ▶ életútjának illetve szakmai karrierjének a megállapítása, ▶ esetlegesen kompromittáló adatok beszerzése, végül ▶ kapcsolati körének feltérképezése.

■ Ennek az adatgyűjtési taktikai módszernek

a legfontosabb szakmai alapelvei a következők:

1) A tárgyilagosságra, objektivitásra törekvés és az elfogulatlanság alapelve, mely szerint főrekedni szükséges az elfogulatlan adatszolgáltatók felkutatására, vagy az adatszolgáltatók megfelelő arányának biztosítására, vagyis a hozzáfartozókon, rokonokon, barátokon kívül a haragosokat is meg kell hallgatni.

2) Az információk többoldalú ellenőrzésének alapelve szerint az egymástól független információforrások használata, és az onnan beszerzett adatok minősítése (például egyoldalú, többoldalú, ellenőrzött, nem ellenőrzött adatok) is elengedhetetlenül fontos szabály.

3) A diszkréció elve, vagyis az adatgyűjtés során nem derülhet ki még az adatszolgáltató előtt sem, hogy: ▶ ki a célszemély, ▶ mi az érdeklődés valódi célja, ▶ s főleg, hogy ki a megbízó.

4) A dokumentálás alapelve, azaz mindig írásos jelentést kell készíteni, amelyhez fotókat és egyéb, például okirati bizonyítékokat is mellékelni szükséges.

(Folytatjuk)

Sasvári Rudolf magán-detektív,
az Ulysses Team Kft. ügyvezetője

² A titkosszolgálatoknál egyébként semmi sem az, aminek látszik, sok esetben még a terepügynökök sem látják át a teljes helyzetet, csak a központban dolgozó elemző és tervező munkatársaik.

³ Vasziliij Mitrohin: KGB Lexikon, A szovjet titkosszolgálat kézikönyve – Alexandra Kiadó, 2004.

ULYSSES
TEAM

**Munkatársaink
összesen több mint
80 év titkosszolgálati
tapasztalattal
rendelkeznek.**

- Magánnyomozás
- Üzleti hírszerzés és elhárítás
- Céges háttér, gazdasági ügyek
- Vagyoni helyzet felderítése
- Követeléskezelés
- Eltűnt személyek
- Tanúkutatás
- Környezettanulmányok
- Figyelés, követés
- Poloskairtás
- Poligráfós vizsgálatok

Ulysses Team Kft.

1026 Budapest, Gárdonyi Géza út 50/B

www.ulyssessteam.hu